

2. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII (ред. від 28.08.2018 р.). Відомості Верховної Ради України. 2015. № 2-3. Ст. 12.
3. Гламазда П. В. Місце та роль інституту прокуратури у процесі українського державотворення 1917–1921 рр. Форум права. 2011. № 2. С. 155–158.
4. Копиленко О. Маловідомі факти з історії прокуратури періоду української революції 1917–1920 років. Прокуратура України: історія, сьогодення та перспективи. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 25 листопада 2011 року). Київ : Національна академія прокуратури України, 2012. С. 18-21.
5. Мичка В. І. Роль органів прокуратури на досудових стадіях кримінального судочинства в добу Української революції (1917–1921). Прикарпатський юридичний вісник. 2017. Вип. 1 (16). С. 20–24.
6. Сухонос В. В. Організація і діяльність прокуратури в Україні: історія і сучасність: Монографія. Суми : ВДТ «Університетська книга», 2004. 348 с.
7. Українська Центральна рада: Документи і Матеріали : у 2 т. Т. 2 : 10 грудня 1917 р. – 29 квітня 1918 р. / Упорядн. : В. Верстюк. Київ : Наукова думка, 1997. 424 с.

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ ПРОБЛЕМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

В. І. Троцило, магістрант, кафедра правознавства ПУЕТ

Протягом останніх років проблема гендерної рівності та протидії дискримінації за ознаками статі здобула широку популярність у всіх розвинених країнах світу, що у певній мірі відображає рівень соціального розвитку кожної держави. На сьогоднішній день існує необхідність у вивченні генезису домашнього насильства за допомогою аналізу наукової, історичної та релігійної літератури, а також законодавства України, дослідження історичних аспектів існування цього явища, з метою виявлення причин та шляхів його подолання.

Дослідженням історичних аспектів виникнення проблеми домашнього насильства та аналізом історіографії з цих питань займалися такі науковці, як О. Е. Бабенко, К. А. Гурковська, К. І. Ілікчієва, Н. Л. Камінська, Н. В. Лавриненко, К. Б. Левченко, Л. А. Леонтієва, Л. М. Сукмановська та інші.

Взагалі, домашнім насильством називають будь-яке умисне діяння (дію або бездіяльність) або погрозу застосувати таке

діяння (дію або бездіяльність), яке має фізичний, сексуальний, психологічний чи економічний характер однієї особи у родині стосовно іншої, за умови порушення конституційних прав і свобод члена родини, а також завдання йому моральної шкоди даними діями [1, с. 11].

Досліджуючи явище домашнього насильства, найперше питання яке виникає у дослідників – які ж причини виникнення домашнього насильства. Так, А. М. Волошук вважає однією з причин гендерну нерівність та будь-який прояв дискримінації за ознакою статі, що, на його думку, є необґрунтованим наданням певних переваг або ж, навпаки, утискання прав слабшого [2].

Певний період у більшості країн світу це явище не відносилося до правопорушень, його розглядали як належну поведінку. Як в Україні, так поза її межами державами або застосовувалися покаранні за насильство в сім'ї, або просто не заперечувалися звичаї і традиції, що були встановлені в цій сфері [3, с.10].

Історичні пам'ятки вказують на те, що перша спроба врегулювання відносин у сім'ї була за часів правління царя Хаммурапі ще у XVIII ст. до н. е. Його закони зачіпали майнові та немайнові сімейні відносини, та навіть стосувалися захисту прав дітей, які були жертвами домашнього насильства. Також окремими положеннями у законах Хаммурапі було визначено сім'ю та її інтереси найвищою цінністю, передбачено рівність прав подружжя стосовно майна та гідних умов у сімейному житті. Проте, не зважаючи на рівні права у подружжя, закони правителя Вавилону встановлювали те, якщо у сім'ї не було можливості повернути борг, то жінка або дитина (але не чоловік) на певний термін віддавалися в боргову кабалу [4, с. 76]. Оскільки в той період діяв рабовласницький суспільний лад, тому таке положення не викликало у людей обурення чи здивування.

Також основним чинником, який сприяв формуванню дискримінаційного положення жінок у сімейних відносинах є релігія. Святими писаннями багатьох релігій світу надавалася перевага чоловікам, які мали більші привілеї, на відміну від жінок. Історично доведено, що релігія впливала на суспільні установки, цінності, що стверджували владу чоловіка. Також, релігійними нормами регулювалися відносини батьків та дітей.

Наприклад, Старий Завіт також містить дозвіл фізичного покарання: «Хто шкодує різки своєї, той ненавидить сина; а хто любить, той з дитинства карає його». У представників церкви існує думка, що Старий Завіт є не більше ніж історією, і у сучасних сімейно-побутових відносинах відображені правила Нового Завіту. При цьому неможливо не погодитись з думкою багатьох вчених: так як в Україні багато людей – віруючі, і для них релігійні правила частіше переважають над нормами права, що, у свою чергу, містять заборону застосування фізичного насильства до дітей, тому слід залучити представників церкви для тлумачення Біблії і визначення відношення церкви до фізичних покарань дітей з боку батьків [3, с. 13–14].

К. І. Лічкієва, проаналізувавши історико-соціальні аспекти насильства щодо жінок, прийшла до висновку, що у кожній державі, у різні епохи мало місце дане явище, але його прояви мали свої «національні» особливості. Так, наприклад, Індія зберігає таку традицію, як обряд саті, незважаючи на заборони на державному та міжнародному рівні. Дана церемонія передбачає приєднання вдови до її померлого чоловіка, яка має спалити себе на поховальному багатті [5].

У європейських країнах сімейні відносини регулювалися канонічним правом, оскільки католицька церква мала неабиякий вплив на більшість сфер у суспільному житті та на управління державою. Але, королівською владою Великої Британії, Франції та Німеччини було проігноровано церковні правила стосовно регулювання шлюбу, і вже починаючи з XV–XVII ст. він був не тільки релігійним обрядом, а і актом громадянського стану. Попри всі ці нововведення, принципів змін не відбулося: залишилася нерівність прав жінок та чоловіків, залежності жінки від глави сім'ї тощо. Таким чином, багатьма державами було наділено чоловіків чіткими прописаними повноваженнями щодо інших членів родини. Прикладом може також слугувати Америка, у якій законами декількох штатів з 1924 року виключалася відповідальність чоловіка за навмисну фізичну кару дружини, при умові що мала місце «крайня необхідність» [6, с. 173].

В Україні становище жінки у сім'ї мало неоднозначний характер у минулому. Досить довгий час за побиття дружини, чоловіка картали, а за вбивство своєї жінки – його судили, але при цьому, якщо остання вчинить розправу над благовірним, її

закопували живцем у землю. У 70-х роках ХХ століття у нашій державі почали визнавати насильство в сім'ї, як суспільно важливу проблему, одночасно з цим Захід остаточно заборонив подружнє насильство. За часів Радянського Союзу, офіційного визнання «існування» насильства в сім'ї не було, адже вважалося, якщо жінку вдарив її чоловік – сама винна, якщо не винна – потрібно терпіти, бо то є така жіноча доля. Раніше навіть подібні заяви з цього приводу до правоохоронних органів відмовлялися приймати [7, с. 74].

Проаналізувавши джерельну базу, яка стосується теми домашнього насильства, ми виділили історичні пам'ятки вітчизняного права, що раніше регулювали права жінок та чоловіків у суспільстві. До них можемо віднести: Руську правду, Статути Великого князівства Литовського 1529, 1566 та 1588 рр., «Права, за якими судиться малоросійський народ» тощо. У сфері кримінального права снували такі документи, як «Уложення про покарання кримінальні та виправні» 1845 р. та 1885 р., Кримінальне Уложення 1903 р., Кримінальні кодекси радянської України 1922, 1927 та 1961 рр. й ін. У другій половині ХХ століття було приділено досить значну увагу дотриманню прав людини, через що більшість правових наук поглиблено вивчали питання порушення прав людини і шукали шляхи їх вирішення. Так, 20 грудня 1993 р. Генеральною Асамблеєю ООН було ухвалена «Декларація про викорінення насильства щодо жінок», вплив якої посприяв призначенню Спеціального доповідача ООН з питання про насильство над жінками, що закріплено 4 березня 1994 р. резолюцією Комітету ООН з прав людини № 1994/45 [3, с. 10].

Виділення такого явища, як насильство в сім'ї, як окрему соціальну проблему – є тільки першим кроком до її вирішення. При цьому існують певні перешкоди. Наприклад, відсутні чіткі нормативні визначення, спеціальний закон по захисту жертв від такого насильства, теоретична база, наукові основи, також неповна поінформованість про швидкість поширення даного явища, що є його причинами та умовами, підвищена латентність тощо.

У ХІ столітті насильство в сім'ї здобуває нові форми, але при цьому виникають і нові напрямки вирішення даної проблеми, починаючи від запровадження покарань у цій сфері, закінчуючи

створенням різних організацій по допомозі жертвам насильства. Статистика показує, що з кожним роком все більше з'являється звернень до правоохоронних органів. Це означає усвідомлення постраждалими негативності ситуації, на відміну від попередніх століть. Але все одно в Україні щороку від фізичного та сексуального насильства страждає орієнтовно 1 мільйон жінок, і лише 10 % з них звертаються за захистом до органів поліції [8].

Отже, провівши аналіз нормативних джерел, що стосувалися регулювання правовідносин у різні епохи, можна стверджувати, що сімейне насильство обумовлено традиціями, національними цінностями, релігією та культурою різних країн. На сьогоднішній день майже в кожній країні змінюються стереотипи щодо привілейованого становища чоловіка відносно жінки в сім'ї. Проте ці зміни забирають багато часу і впливають на ситуацію в житті кожної сім'ї. Тому, на нашу думку, мета держави полягає у пошуку способів та прийомів вирішення проблеми насильства у сім'ї.

Список використаних джерел

1. Гурковська К. А. Деякі шляхи вдосконалення нормативно-правового забезпечення попередження домашнього насильства. LEGEA ȘI VIAȚA. 2015. № 3/2 (279). 114 с.
2. Історичні аспекти виникнення проблеми домашнього насильства. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2016. Вип. 3. С. 272–281. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2016_3_31.
3. Волощук А. М. Діяльність служби дільничних інспекторів міліції щодо попередження насильства в сім'ї: монографія. Одеса: ОДУВС, 2013. 218 с.
4. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн. Ч. 1. Харків : Одіссей, 2003. 832 с.
5. Ілкічєва К. І. Насильство щодо жінок: історико-соціальні аспекти. Часопис Київського університету права. 2007. № 1. С. 148.
6. Бабенко О. Е. Історичні витоки гендерної нерівності як причини виникнення сімейного насильства. Матеріали регіонального круглого столу (м. Донецьк, 18 лютого 2009 р.). Донецьк : ДЮІ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. 216 с.
7. Каминская Н. Л. Проблема насилия над женщинами. Реализация государственной политики стосовно дітей, молоді, сімей та затвердження гендерної рівності в суспільстві на території Донецької області: матеріали регіонального круглого столу (м. Донецьк, 18 лютого 2009 р.). Донецьк : ДЮІ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. 216 с.
8. Щороку понад 1,8 мільйона українок потерпають через домашнє насильство / Укрінформ. URL: <https://bit.ly/36NzphU>.